

Ulemanın Şuara Karşıtı Tutumunun Bir Örneği Olarak Sinan Paşa'nın *Ma'ârifnâme*'sinde Şairlerin Kötülenmesi Meselesi

(The Issue of Denigration of Poets in Sinan Pasha's *Ma'ârifnâme* as an Example of the Ulema's
Anti-Poet Attitude)

Bünyamin Taş¹

Makale Geçmişi

ÖZ

Article History

Alındı/Received:

29/10/2024

Kabul edildi/Accepted:

30/12/2024

Article Type:

Araştırma Makalesi

Research Article

DOI:

10.48174/buaad.1575387

Osmanlı dönemi şairlerinin sanat anlayışlarını belirleme amacıyla yapılan bilimsel yayımlarda, doğal olarak, daha ziyade divan dibaceleri, şiirden söz eden muhtelif dizeler ve konu hakkında şuara tezkirelerinde yer verilen düşünceler üzerinde durulmuştur. Bu tür yayımlar sayesinde, günümüz itibarıyla, divan şairlerinin poetikası hakkında genel geçer kanaatler edinmeye yetecek bir literatür oluşmuştur. Ancak problemin sınırı genel anlamıyla dönemin sanat veya şiir anlayışını/anlayışlarını kavramak şeklinde belirlenince, yani şiir hakkında sanatkarın bizzat kendisi tarafından söylenenlerin ötesine geçip başkalarının ne dediğine de bakıldığı takdirde, yalnızca şairler tarafından üretilen metinlere istinat etmenin bütüncül bir değerlendirme için yeterli olmadığı görülmektedir. Zira ilmiye sınıfına mensup bazı seçkinlerin nasihat ve mevize türünden metinlerinden anlaşıldığı üzere, Osmanlı döneminde, şairlik herkesçe meşru ve makbul addedilen bir uğraş olmamıştır. Dolayısıyla şiiri ve şairliği, en hafif tabirle, muzır bir uğraş olarak gören söz konusu düşünce silsilesi ve bu fikri savunanların toplumdaki yeri ve etkisi belirlenmeden dönemin sanat anlayışı hakkında yapılan genellemeler daima eksik kalacaktır. Bu yazıda, söz konusu dikkatten hareketle, Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden ve aynı zamanda dönemin önde gelen âlimlerinden biri olan Sinan Paşa'nın *Ma'ârifnâme* adlı nasihatnamesinde yer alan şiir ve şair aleyhtarı söylemleri konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinan Paşa; Ma'ârifnâme; divan şiiri; poetika.

© 2024 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

Kaynak gösterme / To cite this article:

Taş, B. (2024). Ulemanın şuara karşıtı tutumunun bir örneği olarak Sinan Paşa'nın *Ma'ârifnâme*'sinde şairlerin kötülenmesi meselesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 164-176. doi:10.48174/buaad.1575387

Summary

Scientific publications aiming to determine the poetic thoughts of Ottoman period poets have, naturally, mostly focused on the prefaces of *dīvān*, various verses mentioning poetry and the thoughts on the subject in the *tadhkirahs* of the poets. Thanks to such publications, as of today, a literature sufficient to form generally valid opinions about the poetics of the poets of classical Turkish literature has been formed. However, when the boundary of the problem is defined in the general sense of grasping the understanding(s) of art or poetry of the period, that is, when one goes beyond what is said about poetry by the poet himself and looks at what others say, it is seen that it is not enough to rely only on the texts produced by the poets. In fact, as can be seen from the texts of some elites belonging to the Muslim scholarly class in the form of advice and sermons, poetry was not a legitimate and acceptable occupation for everyone in the Ottoman period. Therefore, generalisations about the artistic understanding of the period will always be incomplete without determining the place and influence of this line of thought and its proponents in society, who considered writing poetry and being a poet, to put it mildly, as a mischievous endeavour. In this article, based on the aforementioned attention, the anti-poetry and anti-poet discourses of Sinan Pasha (d. 1486), one of the viziers of Mehmet the Conqueror and also one of the leading Muslim scholars of the period, in his advice book *Ma'ârifnâme* are discussed.

Sinan Pasha, the son of Hızır Bey (d. 1459), the first qadi of Istanbul, and the grandson of Molla Yegân (d. 1461) on his mother's side, belonged to the leading families of the Muslim scholarly class of his time. With the advantage of his

¹Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doç. Dr., bunyamintas@yandex.com, Orcid: 0000-0002-0501-6496

family, Sinan Pasha had the opportunity to meet the leading Muslim scholars of the time and attend their lectures. He attracted the attention of Sultan Mehmet the Conqueror (d. 1481) thanks to the wide scholarly acquisitions he acquired at a young age, and after working as a muderris and sultan's teacher, he soon rose to the position of viziriazam. In addition to his statesmanship, and perhaps more than that, Sinan Pasha is remembered for his works. In particular, his *Tazarru'nâme*, which is considered one of the most successful examples of Turkish prose, was much admired and imitated. His *Ma'arifnâme*, which was presented by him as “a book on ethics in the form of a nasihatnâme”, was considered as “one of the most remarkable works of his time in terms of its language and subject matter”, although it was overshadowed by his first work in terms of fame.

As one of the pioneering works of Ottoman ethical literature and the identity of its author, it is certain that *Ma'arifnâme* will be considered as one of the most remarkable examples of its kind in the effort to understand the culture and mentality of the period. The work has a wide range of subjects, as is the case with most of the books of advice. In this respect, the book also deals with poets and poetry as a special topic. In a work written by one of the most important Muslim scholars and political figures of the period and considered one of the leading ethical books of the context to which it belongs, there is no doubt that the explanations made or ideas put forward about poets and poetry will help efforts to understand the relevant time and the texts of that period. As a result of the examination of the text in question, the following conclusions were obtained in summary.

In the work, the poet is briefly defined as “a person who sees himself as a poet and is engaged in poetry”. Most of the poets were accused of being shameless and impudent, and were characterised as “*shu'arâ-ye gâvîn* [misguided poets]” with reference to the Qur'an. The fact that they wrote ghazals and qasîdah/ode in the genre of praise was counted among the grounds for vilifying poets. The ghazals are included in the category of evil because of their content that mentions the beloved and the features/limbs of the beloved that are the elements of beauty. Instead of engaging in poetry, it is recommended to read the works of murshids/religious masters. Thus, poetry and religious knowledge, and the poet and the religious master are positioned as opposites of each other. It has been argued that Sufi leaders should not be called poets and that, although they said similar things to other poets, the words of love in their ghazals actually meant different things. The love, wine and praise poems in classical Turkish literature were mostly not interpreted as metaphors by the Muslim scholars of the period. On the contrary, these contents, if the identity of the author was not seen as an obstacle, were generally understood as they were read and caused the poets to be considered evil by the Muslim scholars.

Keywords: Sinan Pasha; Ma'arifnâme; classical Turkish poetry; poetics.

Giriş

Sinan Paşa (ö. 1486), İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in (ö. 1459) oğlu ve anne tarafından Molla Yegân'ın torunu (ö. 1461) olup döneminde ilmiye sınıfının ileri gelen ailelerine mensuptur. Ailesinin sağladığı avantajla Molla Hüsrev (ö. 1480), Molla Gürânî (ö. 1488), Molla Kırımî (ö. 1474?), Hocazâde Muslihuddîn Efendi (ö. 1488), Muslihuddîn Mustafa Kestelî (ö. 1496) ve Ali Kuşçu (ö. 1474) gibi devrin ileri gelen âlimleri ile tanışma fırsatı bulmuştur. Genç yaşta edindiği geniş ilmî müktesebat sayesinde Fatih Sultan Mehmet'in (ö. 1481) dikkatini çekmiş, müderrislik ve padişah hocalığının akabinde kısa sürede veziriazamlığa kadar yükselmiştir (Koç A. , 2009, s. 229-230). Sinan Paşa devlet adamlığının yanında ve belki bundan daha ziyade yazdığı eserleriyle hatırlanan bir isim olmuştur. Özellikle Türkçe nesrin en başarılı örneklerinden biri olarak kabul edilen *Tazarru'nâme* adlı eseri çok beğenilmiştir (Tulum, 1971, s. 11). Kendisi tarafından “*ahlâk bâbında, nasihatnâme sûretinde bir kitâb* [ahlak konusunda, nasihatnâme şeklinde bir kitap] (Tulum, 2013, s. XXI)” biçiminde takdim edilen *Ma'arifnâme* adlı eseri ise şöhrette ilk eserinin gölgesinde kalmakla birlikte gerek dili gerekse “*konusu bakımından (...) çağının en dikkate değer eserlerinden biri* (Tulum, 2013, s. XX)” olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı ahlak yazınının öncü eserlerinden biri olması ve yazarının kimliği itibarıyla, devrin kültür ve zihniyetini anlama çabasında, *Ma'ârifnâme*'nin, türünün en dikkate değer örneklerinden biri olarak değerlendirileceği muhakkaktır. Eser, nasihat kitaplarının genelinde olduğu gibi, geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Bu itibarla kitapta şairler ve şiire ilişkin meseleler de özel bir konu başlığı olarak ele alınmıştır. Dönemin önemli âlimlerinden ve siyasî figürlerinden biri tarafından yazılıp ait olduğu bağlamın öncü ahlak kitaplarından sayılan bir eserde şairler ve şiir hakkında yapılan açıklamaların veya ileri sürülen fikirlerin, ilgili zamanı ve o döneme ait metinleri anlama çabalarına yardımcı olacağına şüphe yoktur. Bu yazıda, anılan türde bir yarar ümidiyle, *Ma'ârifnâme*'nin mezkûr başlığı altında yer alan, şairler ve şiir aleyhindeki söylemleri incelenmiştir.

***Ma'ârifnâme*'de Şairlerin Kötülenmesi ve Şiir Sorunsalı**

Sinan Paşa, *Ma'ârifnâme*'nin *zemmü 'ş-şu'arâ* [şairlerin yergisi] adlı başlığı altında şairler ve bu vesileyle dolaylı yoldan şiir hakkındaki düşüncelerini kaydetmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere söz konusu faslın mevzusu şairlerin kötülükleri veya kötülenmesi üzerinedir. Yazar, ilgili bölüme öncelikle eleştirisini yaptığı zümrenin, yani şairlerin tanım ve tasvirini yapmakla başlar:

“*Şunlar ki şâ'ir dirilip müdmin-i eş'âr olurlar; ekser budur kim o tâ'ife bî-hayâ vü 'âr olurlar* (Tulum, 2013, s. 378).²”

[*Şunlar ki şairlik davasında bulunup sürekli şiirle meşgul olurlar, o topluluğun çoğu utanmaz ve arsız olurlar.*]

Sinan Paşa alıntılanan cümlesinde şair sözcüğünün açıklamasını dolaylı yoldan yapmıştır. Buna göre şairlik davasında bulunup veya şairlik taslayıp bu iddiaya uygun bir şekilde şiirle uğraşan kimseye şair denir. Bu tanımın nispeten nesnel bir tarif olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu kısa tanımın hemen ardı sıra gelip şairlerin genel olarak hayâsız ve arsız olduğunu ifade eden nitelemeler dayanaksız ve hâliyle özneldir. Bu yazıda mezkûr savların objektif dayanaklarını sorgulamak gibi bir amaç güdülmemektedir. Bilakis yazarın söz konusu kanaatini besleyen inanç ve tutumları anlamak amaçlanmaktadır. Bu itibarla *Ma'ârifnâme*'de şairlerin peşinen ve derhâl ahlaksızlığa mahkûm edilmesinin sebeplerini tespit etmenin peşindeyiz. Sinan Paşa çok ayrıntıya girmemekle birlikte müteakip cümlelerinde şairleri kötülenmesinin gerekçelerini okuyucuya sunar:

“*Şunlar ki gazele ve medhe nesîb olurlar; onlar hakâyık-ı Hak'tan bî-nasîb olurlar* (Tulum, 2013, s. 378).”

---

² Metinlerin çeviri yazımında hemze ve ayın işaretlerini eklemenin dışında referans verilen kaynağa bağlı kalınmıştır. Ancak dil içi aktarımda söz konusu kaynaktan yararlanmanın yanında kendi tasarruflarımıza da yer verilmiştir. Kendi aktarımlarımızı tırnak olmaksızın köşeli parantez içinde; Tulum, 2013'ten olduğu gibi aldığımız kısımları ise köşeli parantez içinde tırnağa alarak gösterdik.

[Şunlar ki gazel ve övgü (söylemeye) eğilimli olurlar, onlar Tanrı'nın gerçeklerinden nasipsiz olurlar.]

Yukarıdaki alıntıda şairlerin kötülüğü gazel ve övgü söylemelerine bağlanmıştır. Cümledeki övgü (medh) kaydını methiyelerin genel formu olması bakımından ve alıntıda "nesîb" sözcüğünün de referansı ile kaside olarak değerlendirilebilir. Alıntının bütününden anlaşıldığı kadarıyla gazel ve kasidenin kötülükle ilişkilendirilmesi dinî inanca dayalı bir düşüncenin mahsulüdür. Çünkü metinde şairler tanrısal gerçeklerden nasipsiz oldukları iddiasıyla tezyif edilmiştir. Bu bakımdan gazelin peşinen kötülük safına yerleştirilmesi, ekseriyetle dinin menettiği türden aşk ilişkilerini ve dinen yasaklanan şarap konularını işleyen şiirlerin bu biçimle yazılmış olmasına bağlanabilir. Çıkar amaçlı yazılıp gazellerle müşterek muhtevaya sahip nesîb, teşbîb veya tegazzül bölümlerini de içerebilen övgü türündeki kasideler için de benzer bir değerlendirme yapılabilir.

Dikkat edilirse bir önceki alıntıda nedeni söylenmeksizin şairlerin utanmaz ve arsız olarak takdim edilmesine benzer bir şekilde burada da sebebi belirtilmeksizin gazel ve methiye türündeki kasideler peşinen kötü addedilmiştir. Bu ön kabul metne aktarılırken adeta herkesin bildiği veya zaten kabul ettiği bir durumdan söz edilir gibi bir tavır vardır. Oysa kütüphanelerde, Sinan Paşa ile çağdaş veya ondan hemen birkaç nesil önce yahut sonra yaşamış şairlerin gazelleri ve övgü amacıyla yazdıkları kasideleriyle dolu birçok eser yer almaktadır. Sadece bu veriye bakarak Sinan Paşa'nın fikrinin yaygın bir görüşe istinat etmediğini düşünmek belki olasıdır. Ama aynı dikkatle ulemanın kaleminden çıkan *Ma'ârifnâme* benzeri başka nasihatnamelere bakılırsa Sinan Paşa'nın serdettiği fikrin de epey yaygın taraftar bulduğu görülecektir.

Bu cümleden olmak üzere Osmanlı'nın en bilindik nasihatnamesi olan Kınalızâde Ali Çelebi'nin (ö. 1572) *Ahlâk-ı Alâ'î*'sine bakılabilir. Zira *Ahlâk-ı Alâ'î*'de şiir, dilin başlıca felaketlerinden biri olarak değerlendirilirken şairler de insan-insan aşkını anlatmaları, şaraptan söz etmeleri, gerçek olmayan/kurgusal anlatılar yaratmaları ve övgüyü meslek edinmelerinden ötürü hayli yerilmiştir (Koç, 2014, s. 528-532, 540-554; Taş, 2024). Benzer şekilde Sinan Paşa'nın çağdaşı olan Kâsım Şeybânî (ö. 1512'den Sonra) de *Nasihatnâme* (997/1588, s. 74a-47b, 112a) ve *Cevâhirü'l-Ahbâr* (1259/1843, s. 14b) adlı eserlerinde şairi âlimin zıttı ve muhalifi, şiiri ise ilmin karşıtı ve şeytanın Kur'an'ı biçiminde nitelemiştir (Taş, 2018, s. 33). Bir nasihatname yazarı olmamakla birlikte konuya fetvaları aracılığıyla dâhil olan Ebussuud Efendi (ö. 1574) de şarap, aşk ve yergi içerikli şiirleri dinen sakıncalı ve yasaklı sözler kapsamında değerlendirmiştir (Eliaçık, 2019). Dolayısıyla şiiri ve şairi peşinen mahkûm eden Sinan Paşa'ya ait sözleri münferit bir tutumun ürünü olarak değerlendirmemek gerekir. Aksine bu türden fikirlerin, fiiliyatta kendileri de şiir veya manzume yazmış/okumuş olsalar bile, ulemanın âdeta kurumsal görüşü olduğunu söylemek daha gerçekçi olacaktır. Ulemanın bu tavrı ile dönem şairlerinin, özel yaşamlarında karşılığı olmasa bile, şuaranın

resmî görüşüymüşçesine daima rindlik lehine söylem üretme tutumları benzerdir. Zira ulema şuarayı yererken ne kadar insafsız ise, şairler de zahit tipiyle özdeşleştirdikleri âlimleri eleştirirken bir o kadar acımasızdır.³

Ulema-şuara zıtlığının bir yansıması olmak cihetinden, yukarıdaki alıntının devamında gelen ve dil içi aktarımını “onlar Tanrı’nın gerçeklerinden nasipsiz olurlar” biçiminde verdiğimiz kayıta gazel ve kaside söyleyen şairlere atfedilen bir eksiklik vardır. Bu eksiklik tanrısal gerçeklerden yoksun/nasipsiz olmaktır. Tanrısal gerçeklerin ne olduğu veya bu nitelemeyle tam olarak nelerin kastedildiği ise açık değildir. Yani metinde aslında tam olarak ne olduğunu okuyucunun da bilmediği türden “gerçekler”den söz edilmektedir. Bu itibarla Sinan Paşa’nın şairlerde neyi eksik bulduğunu kesin olarak tayin etmek mümkün değildir. Ancak tarihsel bağlamı itibarıyla okunursa mesaj hiç anlaşılmaz da değildir. Şairlerin ilahi gerçeklerden yoksun oldukları söylenirken bir yandan da Tanrı’nın sadece özel insanlara bağışladığı düşünülen bilgilere sahip olmanın önemi, yani ulemanın ve/veya velilerin değeri/saygınlıkları ihtar edilmiş oluyor. Böylece, dolaylı yoldan, zevk ve hazza hitap eden sanat metinleri yerine, ulema yahut veli addedilen din ulularınca yazılıp yazarın tanrısal gerçekler biçiminde ifade ettiği öğretilerin ilam ve talimini amaçlayan metinlerin önemi vurgulanmış oluyor. Nitekim kitaptaki müteakip cümlelerinde Sinan Paşa bu durumu açıkça ifade edecektir:

“Ne tetebbu’ edersin şu kelimâti ki kavâfi ola elsün-i münşidinde; var şu nüfûsu ara ki kavâfi ola âsâr-ı mürşidinde. Ne sa’y edip iktidâ edersin şu şu’arâ-yı gâvîni; var cehd eyle ki muktedâ edinesin selef-i sâlihîni (Tulum, 2013, s. 378).”

[Şiir söyleyenlerin dilinde kafiye olmuş sözcükleri ne diye araştırıyorsun? Git, mürşitlerin eserlerinde anılan ruhları/manaları ara. Ne diye şu azgın şairlere uymaya çabalıyorsun? Git, geçmiş din ulularını rehber edinmeye uğraş.]

Bu kısımda metnin iletisi karşılaştırma yöntemi ile verilmiştir. Sinan Paşa şiir ve şairi kötülerken bunların mukabili olarak neyin ve kimin “iyi” olduğunu da söylemiştir. Böylece şiir ve şairi, ne ve kim adına reddettiğini açıkça belirtmiştir. Öncelikle şairlerin sözcüklerini veya mazmunlarını düşünmek, bunların anlamlarını araştırmak, yani daha genel bir ifadeyle şiirle meşgul olmak yerine mürşitlerin/din ulularının eserlerini okumayı salık vermiştir. Bir insanın hem şiir hem de “âsâr-ı mürşidîn [mürşitlerin eserleri]” okuması, bunların ikisiyle de meşgul olması bittabi mümkün görülüp yazarın bunlardan birini tercihe zorlaması anlamsız bulunabilir. Böyle bir tercihe zorlamak için, yazarın, bu iki seçeneğin birlikteliğini muhal addetmesi beklenir. Sinan Paşa müteakip cümlelerde, tam da bu çıkarıma uygun bir şekilde, şairleri Kur’an referanslı sözcüklerin yardımıyla kesin olarak mahkûm etmiştir. Zira cümlede geçen “şu ‘arâ-yı gâvîn [yoldan çıkmış azgın şairler]”

³ Şuaranın zahit tipine yönelik eleştirileri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şentürk, 1996.

tamlaması, Şuara Suresi'nin “Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar (Altuntaş & Şahin, 2011, s. 414).” mealindeki 224. ayetine telmihen söylenmiştir. Kendi başına anlamı olmayanlar hariç, üç sözcükten (*şu'arâ'u, yettebi'uhum, gâvîn*) ibaret olan ayetteki kelimelerin ikisi Sinan Paşa'nın cümlesinde de vardır. Yazar, ayette geçen “uymak, ardı sıra gitmek” anlamındaki sözcüğün yerine ise aynı manadaki “*iktidâ etmek*” ifadesini kullanmıştır. Netice itibarıyla şairleri kötülemesinin ve şiirle uğraşmaktan menetmesinin gerekçesini nassa bağlamıştır. Nassa uygun davranmak isteyense “*selef-i sâlihîn*”i rehber edinmeye çağrılmıştır. Bilindiği üzere “*selef-i sâlihîn*” İslami bir terim olup ilim, amel ve ahlak bakımından Müslümanların rehberi kabul edilen sahabe ve tabiin nesli ile sonraki kuşaklardan olup adı anılanların yolundan gittiğine inanılan din önderleri için kullanılan bir tabirdir (Özervarlı, 2009, s. 399).

Yukarıdaki alıntının ana fikri, daha önce de dikkat çektiğimiz üzere, şiir ile dinî bilginin ve şair ile de din ulularının mutlak karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla metinde şiirin dine aykırı ve/veya dinle çelişik bilgi ve düşüncelerin alanı olarak, şairin ise din ulularına zıt bir amacın/öğretinin taraftarı ve savunucusu olarak konumlandırıldığı söylenebilir. Sinan Paşa'nın, şiirin karşısına dinî bilgiyi ve şuaranın karşısına din ulularını koyması da nihayet Kur'an referanslı bir tutum olarak değerlendirilebilir. Kaynağı ise Hz. Muhammed'in bir şair olmadığını, ona şiirin yakışmayacağını (Yasin, 36/69; Altuntaş & Şahin, 2011, s. 489) ve dolayısıyla Kur'an ayetlerinin insan eseri şiirlerden müteşekkil olmadığını (Hakka, 69/41; Altuntaş & Şahin, 2011, s. 642) söyleyen ayetler olmalıdır.

Şiir ve şairi kötülemenin dinî referansları metnin buraya kadar alıntıladığımız bölümlerinde yazar tarafından yeterince açık bir şekilde sunulmuştur. Ancak yazarın şiir ve şairi nasıl tanımladığı, bu sözlerden ne anladığı tam olarak belli değildir. İlk cümlelerinden hareketle gazel ve kaside biçimlerini şiirden saydığını ve bu formlarla söz söyleyenlere şair dediğini çıkarabilmiştik. Başka biçim ve türler hakkındaki düşüncesini ise bilmiyoruz. Ama özellikle gazele ve methiye türündeki kasidelere dikkat çekmesinden hareketle her manzum sözü şiir saymadığını çıkarabiliriz. Kasidenin her türünü kötü kabul ettiğini de söyleyemeyiz. Çünkü kaside söylemeyi övgüyle ilişkisi dolayısıyla kötülemişti. Fakat gazeli neden bütünüyle kötülük sınıfına soktuğuna dair doğrudan bir açıklaması yoktur. Ancak metnin ilerleyen kısımlarında bulunan bazı ifadelerinde, gazeli kötülemesinin gerekçelerini dolaylı yoldan açıklamıştır. Gazelle ilgili mezkûr kısma geçmeden evvel metinde şiir hakkında yapılan son genel değerlendirmeyi ele almakta yarar vardır:

“Şi'ir eğerçi insânda bir zâ'id hüner olur, ammâ onu kemâl saymaz şu kişi ki ner olur. Nice ziyâde olur ki onda noksân-ı fâ'ide olur; nâkıs olmaz mı o kef ki onda asba'-ı zâ'ide olur (Tulum, 2013, s. 378).”

[Her ne kadar şiiir insanın fazladan bir yeteneği olsa da er kişi onu olgunluk/erginlik saymaz. Birçok fazlalık vardır ki onlarda ancak yarar kaybı olur. Fazladan parmak bulunan el kusurlu olmaz mı?]

Sinan Paşa insanda fazladan bir beceri olarak tarif ettiği ve bu yolla olumlar görüldüğü şiiiri, cümleinin sonunda er kişilerce “*kemâl*” sayılmayan, yararsız, hatta zararlı bir uğraş olarak tasvir etmiştir. Yani az da olsa müsamaha gösterir gibi bir kurguyla başlayıp cümleinin sonuna varmadan tekrar güçlü bir şekilde şiiiri mahkûm etmiştir. Cümlede yer alan, er kişilerin şiiiri kemâl saymayacağı savı, iletinin muğlaklığı ve anlamını kolayca ele vermemesi bakımından üzerinde durulmaya değerdir. Öncelikle “*şu kişi ki ner olur* [şu kişiki er/erkek olur]” denilerek kimin veya kimlerin kastedildiği belirsizdir. “*Ner* [erkek]” sözcüğünün erkek cinsiyetini ifade etmenin dışında da bir görevi olmalıdır. Çünkü kanaatimizce metin en iptidai cinsiyet klişelerinden biriyle (Erkeksen yaparsın/yapmazsın!) meydan okuma seviyesinin oldukça üzerindedir. Metinde erkek demekle “eren” veya “ermiş” manaları amaçlanmış olmalıdır. Bu çıkarımın geçerliliği bakımından Farsça kökenli “ner” sözcüğünün Türkçede ve kaynak dilde “eren” yahut “ermiş” anlamlarında kullanılmamış olması, bağlam gereği ciddi bir sorun değerdir. Çünkü yazar, “*hüner*” sözcüğüyle daha güçlü bir cinas oluşturmak için “er” yerine “ner” kelimesini seçmiş olabilir. “*Ner*” sözcüğünün yarattığı belirsizliği ise “*kemâl*” kelimesi ile telafi etmektedir. Zira “*kemâl*” sözcüğü, sözlüklerdeki olgunluk anlamından başka tasavvufta nihayet insân-ı kâmil öğretisine ulaşan geniş çağrışımlı bir terim olup (Uludağ, 2022, s. 222) eren veya ermiş kavramlarıyla yakından ilgilidir. Birer ermiş oldukları varsayılan isimlerin metnin bir sonraki cümlesinde anılması da bu çıkarımları destekler mahiyettedir:

“*Ammâ sakın bu sözden Hâce ‘Attâr ve şeyh ‘Irâkî emsâlini şâ ‘ir sanma ve Hazret-i Mevlânâ Hudâvendigâr gazeliyyâtını bu kabîlden ‘add kılma* (Tulum, 2013, s. 378).”

[Ama sakın bu sözden Ferîdüddin Attâr (ö. 1221) ve Fahreddîn-i Irâkî (ö. 1289) gibilerini şair sanma ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin (ö. 1273) gazellerini de bu tür şiiirlerden sayma.]

Malum olduğu üzere bu cümlede adları anılan şahışlar hem tasavvuf tarihinin hem de edebiyat tarihinin en meşhur isimleri arasında yer almaktadır. Sinan Paşa, her birisi önemli bir din ulusu olarak da şöhret bulan mezkûr isimleri şiiir ve şairler hakkında söylediği olumsuzluklardan muaf tutmuştur. Ancak istisna tutma işini Ferîdüddin Attâr, Fahreddîn-i Irâkî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî benzerlerinin şair olmadığını ileri sürerek yapması son derece dikkat çekicidir. Bu tavır, Sinan Paşa’nın şairliğe hiçbir şekilde müsamaha göstermemesinin bir sonucu ve tutarsızlıktan kaçınma çabası olarak değerlendirilebilir. Zira şairliği olabildiğince kötüledikten sonra din önderi vasfıyla saygınlık ve şöhret kazanan insanların da bu mesleğe intisap etmesini açıklamak kolay olmazdı. Yazar, mealen “Onlar şair değer.” diyerek tutarsızlık olasılığını kısa yoldan ortadan kaldırmıştır. Ama

metnin muhatabı açısından problemin çözüldüğünü söylemek o kadar kolay olmasa gerek. Çünkü adları anılan şahıslar, tıpkı Sinan Paşa'nın en başta tarif ettiği şekilde, zamanlarının önemli bir kısmını şiirle meşgul olarak geçirmişlerdir. Üstelik güzellerden ve şaraptan söz eden gazeller de söylemişlerdir. Şu hâlde bu kimseler neden şair değildir? Gazelle meşgul olmak başlı başına bir kötülük sebebi sayılmışken “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin gazellerini bu tür şiirlerden saymama”nın gerekçesi nedir?

Sinan Paşa, yukarıdaki soruların kaçınılmazlığının ve açıklama zaruretinin ziyadesiyle farkında olarak bölümün geri kalanını kendi cevaplarına tahsis etmiştir. Ancak bu yanıtlar daha çok kişisel yorum ve iddialar hükmündedir. Yazarın söz konusu açıklamalarının mantıki bir kurgu ve nesnel bir geçerliliğe sahip olduğunu söylemek zordur. Metnin bu kısmı şiir ve şair aleyhinde başta söylenenlere karşı, din ulusu zümresine dâhil edilen kimselerin savunusu niteliğindedir. Dolayısıyla bu noktadan sonra şiir ve şaire dair yeni bir açıklama, sınıflama veya tanımlama bulunmamaktadır. Bunların yerine dinî önderlerin gazellerinde tasvir edilen aşk ve sevgiliye ait güzellik unsurlarına tasavvufta ne gibi karşılıkların yakıştırıldığını anlatmak amaçlanmıştır. Bu itibarla yazarın bundan sonraki açıklamalarını bir nevi “aşk şiirlerindeki tasavvufi mecazlar sözlüğü” olarak okumak da mümkündür.

Sinan Paşa, tasavvuf önderlerinin gazellerinde tasvir edilen aşk ve sevgiliye ait güzellik unsurlarının açıklamasına geçmeden önce bu kimlikteki insanların şiirlerine dair genel bir çerçeve sunar:

“Onların kelimâtı derd-i dildir ki söylerler ve onlar gazellerini harâret-i ‘aşk ile takrîr eylerler. Onların dîvânları dûde-i safâ-yı vedâd ile tahrîr ü tertîb olunupdurur ve onların mecmû‘aları tulâ’-ı hüsn-i i ‘tikâd ile tasvîr ü tezhîb olunupdurur. Onların sözleri ‘aşk meclisinin sâzı olur ve onların neşîdlerinin bin türlü âvâzı olur. Onların sözleri ma‘rifet sandûkunun dürrü olur ve onların kelimâtı şevk cenâhının perri olur. Onların nağmeleri bir sadâdan dahi olur ve onların semâ‘ları bir safâdan dahi olur (Tulum, 2013, s. 380).”

[Onların söylediği kelimeler gönül derdidir ve onlar gazellerini aşkın hararetiyle ifade ederler. Onların divanları dostluk neşvesinin/zevkinin dumanıyla/isiyle (mürekkebiyle)” yazılıp düzenlenmiş ve mecmuaları da güzel inanç yıldızıyla şekillenip süslenmiştir. Onların sözleri aşk meclisinin sazı ve dillere destan olan şiirlerinin bin türlü sesi/okunuşu/yankısı olur. Onların sözleri marifet/ilim/irfan/keşif sandığının incisi ve kelimeleri şevk/arzu/coşkunkluk kanadının tüyü olur. Onların nağmeleri başka bir sestem ve semaları/dönmeleri/dansları başka bir zevkten olur.]

Bu cümlelerde din ve tasavvuf önderlerinin şiirlerinin tarif ve tasvirine ilişkin yapılan açıklamalar, daha önce de belirtildiği üzere, somut ve sınanabilir argümanlara dayanmamaktadır. Bunun yerine “gönül derdi, aşk harareti, dostluk zevkinin mürekkebi, güzel inanç yıldızı, marifet sandığının incisi, şevk kanadının tüyü” gibi alışılmamış bağdaştırmalarla duygusal tepkiler

uyandırmaya yönelik şiirsel bir dil tercih edilmiştir. Bu durum, metnin girişindeki beyanlarla da çelişmektedir. Çünkü yazar, evveleminde şairleri ve şiiri mahkûm etmekle işe başlamışken amaca uygun düştüğü yerde dönüp kınadığı kimselerin araçlarını kullanmaya yönelmiştir. Alıntılanan bu kısımda asıl söylenmek istenen şey açıktır: O da mezkûr din ulularının şiirlerinin diğer/dünyevî şairlerin eserleriyle aynı anlamları muhtevi olmadığıdır. Ancak yazar bunu söylerken; bu kimselerin kendi eserlerine dair açıklamaları, şiire dair görüşlerinin tanıklığı vb. akla hitap eden kanıtlara müracaat etmediği için söyledikleri iddia düzeyinden öteye varmamaktadır. Hâliyle daha önce örneklediğimiz türden sorulara da gerçek anlamda cevap vermemektedir. Bu itibarla adı anılan dinî önderleri neden şair saymayacağımız ve bunların “*şu ‘arâ-yı gâvîn*”le aynı kavramları kullanarak söylediği şiirleri niçin farklı anlamamız gerektiği soruları hâlâ muallaktadır.

Yukarıdaki açıklamayla benzer bir şekilde müteakip cümlelerde, sevgilinin güzellik unsurları olarak gazellerde anılan kavramların tasavvuf önderlerinin şiirlerinde farklı manalara gelmek üzere kullanıldığına dair beyanat vardır. Bu şekilde bir açıklama gereği hissetmesinden anlaşıldığı üzere, Sinan Paşa, klasik aşk şiirlerinin mutadı olan zülûf, hâl, leb, kad, had, hat vb. güzellik unsurlarından/uzuvlarından söz etmeyi şairlerin ve şiirin kötülükleri arasında kabul etmektedir. Demek ki konunun en başında gazel formunu kötülüğe medar saymasının başlıca sebeplerinden biri, bu biçimle yazılan şiirlerde güzellerden söz edilmesidir. Tam da bu sebeple adını andığı tasavvuf önderlerinin şiirlerini kötülük çerçevesinin dışına çıkarmak istemiş ve onların eserlerinde kullanılıp sözlük anlamları itibarıyla sevgilinin uzuvları ve güzellik unsurları olarak bilinen sözcükler için tasavvufi anlamlar vermiştir. Ancak Sinan Paşa’nın verdiği anlamlar, tasavvuf sözlüklerinde görmeye alıştığımız (“zülûf: kesret” örneği benzeri) kesinlikte değildir. Yine de tasavvufi mecazları anlama ve yorumlama çabalarına katkı sunacakları muhakkaktır. Bu itibarla eserde karışık olarak verilen kavramlar aşağıda harf sırasına göre yazılıp Sinan Paşa’nın onlar için yaptığı açıklamalar (Tulum, 2013, s. 380-384) ve bunların günümüz diline aktarımı karşılarında gösterilmiştir:

Kavram (Günümüz Türkçesi)	Sinan Paşa’nın Açıklaması	Günümüz Türkçesi
âşık	<i>“Onlar ‘âşık diye ona derler ki o nakşın nümunesine yeler. Onların katında muhibb-i sâdik o olur ki o nigârın derdi ile âvâre olup yürür. Her ne nakşa bakarsa o nakşın bir harfî gelir ve her ne lafzı işitirse o ma ‘nânın zarfı gelir. Her ne sûrete bakarsa onu onda görür ve her ne yüzden değerse onu o yüzde görür.”</i>	Onların âşık dedikleri, o (tanrısal) nakşın/resmin numunesine/örneğine koşar. Onların nezdinde sadık âşık şudur ki sevgilinin derdiyle avare/şaşkın olup yürür. Baktığı her nakışta o (tanrısal) nakşın bir harfî gelir/görünür ve işittiği her sözde o (ilahî) mananın zarfı/kılıfı gelir/duyulur. Baktığı her görünüşte onu (Tanrı’yı) görür ve “her ne yönden ilişirse” onu o yüzde görür.
cân	<i>“Onların cânları bir cân olur ki her dem vuslat ‘idine kurbân olur.”</i>	Onların canları öyle bir candır ki her an kavuşma bayramına kurban olur/yakın olur/erişir.
cefâ	<i>“Onların ‘aşk içinde cefâları bir safâ olur ki yedi iklimin saltanâtı bir zerresine nîm bahâ olur.”</i>	Onların aşk yolunda çektikleri eziyetler öyle bir sefa/zevktir ki bütün dünyaya sahip olmak, o zevkin bir zerresinin yarısına (ancak) değer.

çeşm (göz)	“Onların çeşm dedikleri bir ‘ayn olur ki her cüz’i o ‘aynda mu ‘ayyen olur.’”	Onların göz dedikleri öyle bir gözdür ki her bir varlık parçası o gözde belirir.
dâr	“Onları astıkları bir dâr olur ki her kim o dâra asıla, ber-hordâr olur.”	Onları astıkları öyle öyle bir darağacıdır ki ona asılan mesut olur.
derd	“Onların derdleri ‘âlemde bir derd olur ki her kim o derde giriftâr ola, merd ola.”	Onların bu âlemdeki derdleri öyle bir derttir ki her kim o derde tutulursa ermiş olur.
derûn (iç, gönül)	“Derûnları onların bir derûn olur ki yer ve gök onun içinde meknûn olur.”	Onların içleri/gönülleri öyle bir bâttır ki yer gök onda gizlidir.
ebrû (kaş)	“Onların ebrû dedikleri bir kemân olur ki kâbe kavseyn o kemâna nişân olur.”	Onların kaş dedikleri öyle bir yaydır ki onun nişanı/işareti “iki yay aralığı kadar (Necm, 53/9; Altuntaş & Şahin, 2011, s. 586)” ayetidir.
ecel	“Onların ecel dedikleri bir türlü mevt olur. Hayf o rûha ki o lezzet ondan fevt olur.”	Onların ecel dedikleri bir türlü ölümdür. Yazık o ruha ki o lezzet ondan kaçır. (Manevi lezzetten yoksun olmaya ecel derler.)
fenâ (fanilik, ölümlülük, yok olma)	“Onların fenâ dedikleri bir bakâ olur ki ayrı k kişi ölüm yüzünü görmez, kalır.”	Onların yok olma dedikleri öyle bir ebediliktir/ölümsüzlüktür ki (fenaya ulaşan) o kişi artık ölüm yüzünü görmez, (ebedi) kalır.
gamze (bakış)	“Onların gamze dedikleri bir tîr olur ki şâh u gedâ onun katında bir olur.”	Onların gamze dedikleri öyle bir oktur ki padişah ve dilenci onun yanında bir olur.
gîsû (uzun saç, saç örgüsü)	“Onların gîsû dedikleri bir gîsû olur ki her kim ona teşebbüs ederse yek-sû olur.”	Onların saç örgüsü dedikleri öyle bir saçtır ki ona sarılan/asılan tek taraflı/kanatlı (sadece maddî yönlü) olur.
had (yanak)	“Onların had dedikleri bir rûy-i tâbân olur ki cümle cihân o had ile handân olur.”	Onların yanak dedikleri öyle parlak bir yüz olur ki cümle âlem o yanakla güler/şenlenir.
hâl (ben)	“Onların hâl dedikleri bir hâl olur ki hezârân hâller o yolda pâyimâl olur.”	Onların ben dedikleri öyle bir bendir ki binlerce ben o yolda ayakaltı olur.
hat (sakal)	“Onların hat dedikleri bir misk olur ki ‘âlem onun nefhası ile hayât bulur.”	Onların sakal dedikleri öyle bir misktir ki âlem onun kokusuyla/esintisiyle hayat bulur.
hayâl	“Onların hayâlleri bir ‘imâret-hâne olur ki yedi kat semâvât ona nisbet bir vîrâne olur.”	Onların hayâlleri öyle mamur bir yer olur ki yedi kat gök onun yanında virane kalır.
hüsn (güzellik)	“Onların hüsn dedikleri bir nakş olur ki her mahbûba ondan bir hisse bahş olur.”	Onların güzellik dedikleri öyle bir nakıştır ki her sevgiliye/güzele ondan bir pay bağışlanır.
kad (boy)	“Onların kad dedikleri bir bâlâ olur ki ‘arş-ı a ‘lâ ona zir-i pâ olur.”	Onların boy dedikleri o kadar yücedir ki göğün en yüksek noktası onun ayağının altında kalır.
kâtil	“Onları kâtil olan bir seyf-i muhabbet olur ki terkibinde âb-ı hayât ile suvarılır.”	Onları öldüren öyle bir sevgi kılıcıdır ki karışımı dövülürken bengisu ile su verilir.
küşte (maktul, ölü)	“Onların küşteleri bir şehîd olur ki iki cihânda ebedî sa ‘îd olur.”	Onların ölüleri dünya ve ahirette sonsuza kadar kurtulmuşlardan olan şehitlerdir.
leb (dudak)	“Onların leb dedikleri bir leb olur ki onda ağzın açan bî-edeb olur.”	Onların dudak dedikleri öyle bir dudaktır ki onun hakkında ağzını açan/konuşan edepsiz olur.
mûy (kıl, saç teli)	“Onların mûy dedikleri bir târ olur ki eğer bir zerresi eksilirse cihân târümâr olur.”	Onların kıl dedikleri öyle bir iptir ki zerre kadar eksilse cihan darmadağın olur.
mûje (kirpik)	“Onların mûje dedikleri bir hançer olur ki kazâ cellâdı her kişiye sançar olur.”	Onların kirpik dedikleri öyle bir hançerdir ki kaza celladı/ölüm meleği? onu herkese saplar.
nâfe (misk kesesi)	“Onların nâfe dedikleri şu bûy olur ki her mevcûd onun ile zinde-cûy olur.”	Onların misk kesesi dedikleri şu kokudur ki bütün varlık onunla yaşam bulur.
nigâr (resim, put)	“O nigâr dedikleri onların bir zât olur ki cemî ‘-i ta ‘ayyünât ona i ‘tibârât olur.”	Onların resim/put dedikleri, (varlık sahasındaki) bütün belirimlerin kendisine göre belirlendiğidir.
nokta	“Onların nokta dedikleri şu hokka-i dehân olur ki iki cihânda her ne var ise onda nihân olur.”	Onların nokta dedikleri şu ağız hokkasıdır ki iki cihanda/dünyada ve öteki dünyada he ne varsa onda gizlidir.
rûh	“Onların rûhları bir rûh olur ki her dü cihân ondan fütûh olur.”	Onların ruhları öyle bir ruhtur ki her iki âlem/dünya ve öteki dünya ondan açılır/yayılır.
sîne (göğüs, gönül)	“Sîmeleri onların bir kürsî olur ki her bir küşesinde bin ‘Arş u Kürsî olur.”	Onların sineleri öyle bir kürsüdür ki her bir köşesinde bin Arş (dokuzuncu kat gök) ve Kürsî (sekizinci kat gök) vardır.
yed (el)	“Onların yed dedikleri bir el olur ki cihân erzâkına o müvekkel olur.”	Onların el dedikleri öyle bir eldir ki dünya rızıklarına o vekâlet eder.
zülûf (saç)	“Onların zülûf dedikleri bir zülûf olur ki on sekiz bin ‘âlem o zülûfte salınır.”	Onların saç dedikleri öyle bir saçtır ki on sekiz bin âlem o saçta salınır/asılır.

Tabloda görüldüğü üzere Sinan Paşa gazellerde sevgilinin güzellik unsuru olarak anılan sözcüklerin hepsine tasavvufi bir anlam vermiştir. Öyle ki şiirde ne söylenirse söylensin kastedilen hep aynı manadır: Mutlak ve kesin varlık olarak Tanrı'yı bilmek/birlemek ve bütün güzellikleri onun güzelliğinin eseri sayıp her güzelde onu görmek; aşkı, hayranlığı ve övgüyü ona tevcih etmek. Burada mutasavvıf şairle diğer şairi birbirinden ayıran tek ölçü niyet ve sanatçının niyetini bildiğinden pekâlâ emin olan yazarın bakış açısıdır. Yazara göre din ulusu statüsündeki şair “mahbûb” deyince Tanrı'yı yahut onun güzelliğinin yansımasını, diğer sanatçı ise kendi cinsinden birini kastetmiş oluyor. Bu ölçüden hareketle her ikisi de bütünüyle aynı söz varlığını kullanmasına rağmen ilkinin doğru, ikincisini eğri sayıyor.

Sinan Paşa şairlerin kötülüğü hakkındaki başlığın son birkaç cümlesinde şiir meselesine tekrar dönmeden yukarıda ismini andığı tasavvuf önderlerinin ve benzerlerinin, kendi inanç dünyasındaki yer ve önemlerine dair düşüncelerini aktarmıştır. Bu cümleden olmak üzere onları âlemin dayanağı, güzellik ve neşe kaynağı şeklinde takdim edip ümmi olanlarının dahi âlimlerin önde gelenleri olduğunu söylemiştir. Böylece dünyadaki en saygın ve muteber insanların tasavvuf uluları olduğunu savunmuştur. Zahir âlimi olarak nitelediği ulemayı ise tasavvuf önderlerinden sonraki alt bir mertebeye yerleştirmiştir. Tasavvuf yoluna girip derviş olamayanın hiç olmazsa âlimlerden olmaya çabalamasını, çünkü bunu da başaramazsa saadet imkânını büsbütün kaybedeceğini söylemiştir (Tulum, 2013, s. 386). Metnin bu son kısmı mevzubahis konu başlığıyla, yani şairlerin kötülenmesi meselesiyle ilgisiz gibi görünmektedir. Ancak metnin evveliyatından biliyoruz ki bu izahatın tümü, aynı zamanda şiir/gazel de söyleyen kimi meşhur tasavvuf ulularının, her ne kadar tümüyle aynı nazım biçimi ve söz varlığını kullanmış olsalar da şairlerden farklı olduklarını savunmak içindir. Söz konusu tasavvuf ehlinin seçilmiş ve âdetâ insanüstü olduklarına dair beyan ve imalar, özetle “Böyle insanlar, o sapkın şairlerin anlamlarını kastetmiş olamaz ve hâliyle onlarla aynı kefedede tartılamaz. Zaten onlar şair de değildir.” demektedir.

Konuyu sonuca bağlamadan önce, Sinan Paşa'nın şairleri kötülemesi ve tasavvuf önderlerinin şiirlerini savunması girişiminde, şarapla ilgili şiirler için hiçbir açıklama yapmadığına dikkat çekmek istiyoruz. Oysa malum olduğu üzere mutasavvıf şairler, klasik şiirin şarap etrafında gelişen kavramlarına da diğer sanatkârlar kadar yer vermiştir. Buradan üç sonuca varılabilir: 1. Sinan Paşa şiirde şarap konusunun işlenmesini sakıncalı bulmadığı için bir açıklama yapma gereği duymamıştır. 2. Şarap hakkındaki şiirleri herhangi bir şekilde savunulabilir bulmadığı için konuyu hiç açmamıştır. 3. Tasavvuf önderlerinin şiirlerindeki aşk konularını Tanrı'nın iyiliğine/güzelliğine ve onu sevmeye bağladığı gibi şarap konularını da kutsal anlamların/niyetlerin mecazı olarak manalandırması gerekliliğini okuyucunun ferasetine bırakmıştır. Yazarın başka eserlerinden hareketle üçüncü

seçeneğin daha tercihe şayan olduğu söylenebilir. Zira yazarın *Tazarru'nâme* adlı eserinde başka birçok manzumesinin yanında sâkînâme türünde yazdığı şiiri de vardır (Tulum, 1971, s. 219-220). Sinan Paşa söz konusu şiirinde “*cezbe-i lutf-ı ilâhî* (ilahi lutfun coşkunluğu)” biçiminde niteleyerek şarabın, tevile gerek bırakmaksızın, kutsal anlamların/niyetlerin mecazı olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Sonuç

Ma'ârifnâme'nin *zemmü's-su'arâ* adlı bölümünde şairler ağır bir şekilde yerilip tasavvuf ulularının şiirleri eleştiriden muaf tutulmaya çalışılırken şair ve şiir hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Söz konusu bölümün ve görüşlerin incelenmesi neticesinde özetle aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1. Şair, kısaca “kendini şair olarak gören ve şiirle meşgul olan kimse” biçiminde tanımlanmıştır.
2. Şairlerin çoğu utanmaz ve arsız olmakla suçlanıp Kur'an'a referansla “*su'arâ-yı gâvîn* [yoldan çıkmış azgın şairler]” şeklinde nitelenmiştir.
3. Gazel ve övgü türünde kaside yazmaları şairleri kötölemenin gerekçeleri arasında sayılmıştır.
4. Gazeller sevgiliden ve sevgilinin güzellik unsuru olan özelliklerinden/uzuvlarından söz eden muhtevaları dolayısıyla kötülük kategorisine alınmıştır.
5. Şiirle meşgul olmak yerine mürşitlerin/din ulularının eserlerini okumak salık verilmiştir. Böylece şiirle dinî bilgi, şairle de din ulusu birbirinin karşıtı olarak konumlandırılmıştır.
6. Ferîdüddin Attâr, Fahreddîn-i Irâkî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi tasavvuf önderlerine şair denilmemesi gerektiği ve her ne kadar diğer şairlerle benzer şeyler söylemiş olsalar da bunların gazellerindeki aşk sözcüklerinin aslında farklı anlamlara delalet ettiği savunulmuştur.
7. Şairlik nitelemesi, din ulusu olarak tanınan kimselere hiçbir şekilde yakıştırılmayarak şairlerin gerek düşünce ve tutumları gerekse toplumsal statüleri bakımından din adamlarıyla uzlaşamayacakları ima edilmiştir.
8. Divan edebiyatındaki aşk, şarap ve övgü içerikli şiirler, dönemin uleması tarafından her hâlükârda mecaza yorulmamıştır. Bilakis bu içerikler, yazarın kimliği buna engel görülüyorsa, genellikle okunduğu gibi anlaşılmış ve şairlerin ulema tarafından kötülük kapsamına alınmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, H., & Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı kerim meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Eliaçık, M. (2019). Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin şiir ve edebiyatla ilgili fetvâları. *Researcher: Social Science Studies*, 7(3), s. 37-43.
- Kâsım b. Îsâ b. İdris b. Halîl Antakî. (1259/1843). *Cevâhirü'l-ahbâr*. Milli Kütüphane-Ankara, Arşiv No: 06 Mil Yz B 1026.
- Kâsım b. Îsâ b. İdris b. Halîl Antakî. (997/1588). *Nasîhatnâme*. Milli Kütüphane-Ankara, Arşiv No: 06 Mil Yz A 1912.
- Koç, A. (2009). Sinan Paşa. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 37, s. 229-231). içinde İstanbul: İSAM.
- Koç, M. (2014). *Ahlâk-ı alâ'i Kınalızâde'nin ahlâk kitabı (inceleme - çeviri yazı - tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Özerverli, M. S. (2009). Selefiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 399-402). içinde İstanbul: İSAM.
- Şentürk, A. A. (1996). *Klasik Osmanlı edebiyatı tiplerinden sûfî yahut zâhid hakkında*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Taş, B. (2018). *Antakyalı Kâsım Şeybânî ve Nasîhatnâme'si*. İstanbul: Kriter.
- Taş, B. (2024). Kınalızâde Ali Çelebi'nin *Ahlâk-ı Alâ'î*'sinde edebiyat sorunsalı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), s. 583-601.
- Tulum, M. (1971). *Sinan Paşa Tazarru'nâme*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tulum, M. (2013). *Sinan Paşa Maârif-nâme özlü sözler ve öğütler kitabı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Uludağ, S. (2022). Kemâl. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 25, s. 222). içinde Ankara: İSAM.